

Кърт Вонегът - „Цветница“

Аз съм от онова поколение, което според мене е последното разпознаваемо поколение професионални американски романисти, пишещи цял живот. Сякаш сме подредени в една редица. Голямата депресия направи всички ни раздразнителни и бдителни. Втората световна война ни подреди, независимо дали бяхме мъже, или жени, независимо дали някога бяхме обличали униформа, или не. Когато бяхме млади, докато учехме занаята, в книгоиздаването цареше епоха на романтична анархия, която ни осигуряваше пари и, щем не щем, наставници. Отпечатаните на хартия думи все още бяха основният начин за общуване на дълги разстояния и съхраняване на информация в Америка, в годините на нашата младост.

Вече не е така.

Нито пък са останали много издатели, редактори и агенти, изгарящи от нетърпение да намерят начин да осигурят пари и други форми за насърчаване на млади писатели, които пишат толкова нескопосано, колкото хората от моето литературно поколение, когато започвахме. Необоснованото, прекрасно и скъпоструващо предположение тогава беше, че не след дълго може би ще помъдреем и ще се научим да пишем малко по-сносно. По онова време имаше голяма нужда от писатели.

Това беше забавно и поучително време за писателите – за стотици писатели.

Телевизията разби онази част от индустрията, която се занимава с разкази, а сега в книгоиздаването се разпореждат счетоводители и възпитаници на бизнесколежите. На тях им се струва, че парите, похарчени за нечий дебютен роман, са чиста пара, хвърлена на вятъра. Прави са. Почти винаги е така.

Затова казвам, че според мен аз съм от последното поколение романисти в Америка. Отсега нататък романистите ще идват един по един, не на кланове, сигурно ще пишат по един-два романа и с това ще приключват. Много от тях ще са наследили пари или ще са сключили брак по сметка.

По мое мнение, най-влиятелният от моята група все още е Дж. Д. Селинджър, макар да мълчи от години. Най-обещаващият може би беше Едуард Луис Уолант, който почина много млад. А смъртта на Джеймс Джоунс преди две години, който изобщо не беше млад, беше ми почти връстник, предизвиква размисли, на които се дължи есенното настроение на тази книга. И други неща ми напомнят, че съм смъртен, разбира се, но смъртта на Джоунс го прави особено силно – може би защото доста често се виждам с вдовицата му Глория, защото той също беше самоук човек от Средния запад и защото беше участвал в нашата голяма авантюра, Втората световна война, като сержант. Тук трябва да се отбележи, че когато най-известните членове на моето литературно поколение пишеха за войната, почти единодушно презираха офицерите и превръщаха в герои не особено образованите, войнстващо неаристократичните сержанти.

Джеймс Джоунс веднъж ми каза, че неговият издател, „Чарлс Скрибнърс Санс“, който издавал и Ърнест Хемингуей, навремето се надявал да събере Джоунс и Хемингуей заедно, за да си общуват двамата като стари войници.

По собствените му думи, Джоунс отказал, защото не смятал Хемингуей за свой боен другар. Каза ми, че през войната Хемингуей можел да идва и да си тръгва от сраженията, когато си искал, взимал си отпуск за хубава храна, за жена или за нещо друго. Истинските войници според Джоунс трябвало да си стоят по местата, дявол го взел, да отиват там, където им наредят, да ядат помия и да поемат най-лошото, което врагът хвърлял срещу тях, ден след ден.

Като обърна поглед назад, може би ще се окаже, че най-поразителното нещо за хората от моето литературно поколение беше възможността да казваме абсолютно всичко, без да се страхуваме от наказание. На американските ни потомци, а и на повечето чужденци, може да изглежда невероятно, че една нация е в състояние да наложи със закон нещо, което звучи по-скоро като мечта:

„Конгресът няма да приема никакви закони за утвърждаването на дадена религия, нито ще възпрепятства свободното ѝ упражняване, нито ще ограничава свободата на пресата, както и правото на хората мирно да се събират и да се обръщат към правителството с искания за поправка на неправди.“

Как би могла нация с такъв закон да възпитава децата си в дух на почтеност? Не би могла и не може. Затова законът скоро със сигурност ще бъде отменен за доброто на децата.

Даже и в момента членове на училищни настоятелства редовно изхвърлят мои книги от училищните библиотеки, заедно с книги на Бърнард Маламъд, Джеймс Дики, Джоузеф Хелър и много други първокласни патриоти. Обикновено казват, че не са ги чели, но от сигурен източник знаели, че тези книги били вредни за децата.

Романът ми „Кланица 5“ всъщност беше изгорен в една пещ от разсилния на училището в Дрейк, Северна Дакота, по нареждане на местния училищен комитет, а училищното настоятелство излезе с публично изявление за вредното влияние на книгата. Дори по стандартите на кралица Виктория, единственото обидно изречение в целия роман е следното: „Махай се от пътя, педераст нещастен“. Тези думи са отправени от американски войник с базука към невъоръжения помощник на един американски капелан по време на Арденската офанзива в Европа през декември 1944 година, най-голямото поражение на американски войски в историята (ако не броим Конфедерацията). Помощникът на капелана привлякъл вражески огън.

Затова на 16 ноември 1973 година написах следното писмо на Чарлс Маккарти от Дрейк, Северна Дакота:

Драги мистър Маккарти,

Обръщам се към вас в качеството ви на председател на училищното настоятелство в Дрейк. Аз съм един от онези американски писатели, чиито книги бяха унищожени в станалата прочута пещ на вашето училище.

Някои хора във вашия град твърдят, че произведенията ми са пагубни. Това е извънредно обидно за мен. Новината от Дрейк навежда на мисълта, че книгите и писателите явно са нещо съвсем нереално за вас. Пиша това писмо, за да ви покажа колко съм реален.

Освен това искам да знаете, че нито моят издател, нито аз по никакъв начин не сме се възползвали от отвратителната новина от Дрейк. Не се тупаме по гърбовете, ликувайки колко книги ще продадем благодарение на тази новина. Отказахме да се появим по телевизията, не сме писали пламенни писма до главни редактори, не сме давали пространни интервюта. Ядосани сме, отвратени сме и сме натъжени. И не сме изпращали копия от това писмо до никого. В този момент държите в ръцете си единствения екземпляр. Това е много лично писмо от мен до жителите на Дрейк, които направиха всичко възможно да навредят на репутацията ми в очите на своите деца, а също и в очите на света. Имате ли смелостта и най-обикновената почтеност да покажете това писмо на хората, или то също ще бъде предадено на пламъците в пещта ви?

От онова, което чета във вестниците и чувам по телевизията, ми се струва, че си представяте мен, а и някои други писатели, като някакви плъхообразни хора, които

обичат да трупат пари, тровейки умовете на младите. Всъщност аз съм едър и силен мъж на петдесет и пет години, трудил съм се много във фермата като малък и боравя доста сръчно с разни инструменти. Отгледал съм шест деца, три мои и три осиновени. Всичките станаха хора. Двама от тях са фермери. Аз съм боен ветеран от пехотата от Втората световна война и имам „Пурпурно сърце“. Всичко, което притежавам, съм спечелил с тежък труд. Никога не са ме арестували или съдили за нещо. До такава степен ми доверяват да работя с млади хора и те самите толкова ми вярват, че съм преподавал в Университета на Айова, в „Харвард“ и в „Сити Коледж“ в Ню Йорк. Всяка година получавам поне дузина покани да говоря на церемонии по дипломирането в колежи и гимназии. Книгите ми се изучават в училищата сигурно повече от тези на всеки друг жив американски автор на художествена литература.

Ако си бяхте направили труда да прочетете моите книги, да постъпите като образовани хора, щяхте да видите, че те не са еротични и не защитават никакви крайности. Те умоляват хората да бъдат по-добри и по-отговорни, отколкото обикновено са. Вярно е, че някои от героите говорят грубо. Това е така, защото в реалния живот хората говорят грубо. Особено войниците и хората на тежкия физически труд говорят грубо и това го знаят дори и децата, отглеждани в саксии. А и всички сме наясно, че тези думи не са чак толкова вредни за децата. Не са увредили и нас, когато сме били малки. Нараняваха ни лошите постъпки и лъжите.

След всичко, казано дотук, съм сигурен, че всъщност още сте готов да отговорите: „Да, добре... само че е наше право и наша отговорност да определяме какви книги да четат нашите деца“. Това несъмнено е така. Също толкова вярно е обаче, че упражняването на това право и изпълняването на тази отговорност по един неук, груб начин, не по американски, дава на хората основание да ви наричат лоши граждани и глупаци. Дори и собствените ви деца с право ще ви наричат така.

Чета във вестника, че хората във вашия град са озадачени от реакцията на цялата страна срещу постъпката ви. Е, сега разбирате, че Дрейк е част от американската цивилизация и вашите сънародници не могат да търпят нецивилизованото ви отношение. Това може да ви покаже, че има причини книгите да са свещени за свободните хора и са се водили войни срещу нации, които мразят книгите и ги горят. Ако сте американец, трябва да позволявате в общността ви свободно да битуват всякакви идеи, а не само вашите собствени.

Ако вие и вашето настоятелство сега имате намерение да покажете, че всъщност притежавате мъдрост и зрялост, упражнявайки властта си над образованието на децата си, в такъв случай трябва да признаете, че сте дали лош урок на младите в едно свободно общество, отричайки и изгаряйки книги – книги, които дори не сте чели. Трябва да вземете твърдото решение да представяте на децата си всевъзможни мнения и информации, за да бъдат в състояние по-добре да взимат решения и да оцеляват.

Повтарям: обидихте ме, аз съм добър гражданин и съм съвсем реален.

Това беше преди седем години. Още нямам отговор. Точно в този момент, докато пиша в Ню Йорк, „Кланица 5“ е забранена в училищни библиотеки на по-малко от петдесет мили оттук. Вихри се съдебна битка, започнала преди няколко години. Въпросното училищно настоятелство намери адвокати, готови да оспорват Първата поправка със зъби и нокти. Никога не липсват адвокати, готови да оспорват Първата поправка, сякаш е просто клауза в договор за наем на овехтялото жилище на някой тарикат.

В началото на този съдебен процес, на 24 март 1976 година, написах коментар за изданието на „Ню Йорк Таймс“ за Лонг Айлънд. Ето какво гласеше той:

Едно училищно настоятелство пак е заклеило няколко книги, този път в Левиттаун. Една от книгите е моя. Горещо-долу два пъти годишно чувам подобни глупости,

неподобаващи на американци. Веднъж в Северна Дакота дори изгориха книгите в пещ. Доста се смях. Това е толкова невежа, тъпа и суеверна постъпка.

А и много страхлива – демонстративно да нападаш предмети. Все едно свети Георги да напада кувертюри и часовници с кукувичка.

Да, явно в училищните комитети непрекъснато избират или назначават такива светигеоргиевци. Всъщност те се гордеят с неграмотността си. Въобразяват си, че по някакъв начин честват двестагодишнината от Американската революция, хвалейки се, както в Левиттаун, че не са чели книгите, които забраняват.

Такива бабаити често са гръбнакът на доброволните противопожарни бригади, на пехотата на Съединените щати, на благотворителните разпродажби и прочее, за което неведнъж са получавали благодарности. Те обаче нямат работа да ръководят образованието на децата в едно свободно общество. Просто са прекалено глупави.

Ето как предлагам веднъж завинаги да се сложи край на забраняването на книги в тази страна: всеки кандидат за член на училищен комитет трябва да бъде слаган на детектор на лъжата и да му се задава следният въпрос: „Прочели ли сте една книга от начало до край, след като сте излезли от гимназията? А дали изобщо и в гимназията сте прочели някоя книга от начало до край?“.

Ако честният отговор е „не“, тогава на кандидата трябва любезно да се каже, че не може да бъде член на училищния комитет и да ръси глупости как книгите побърквали децата.

Всеки път, когато в тази страна се потъпкват идеи, образованите почитатели на американския експеримент пишат внимателно обмислени и сложни обяснения защо идеите трябва да бъдат оставени да живеят. Време е да разберат, че се опитват да обяснят Америка – в най-смелия и оптимистичен случай – на орангутани.

От този момент нататък смятам да огранича общуването си с всеки тъпанар, който се прави на Савонарола, до следния съвет: „Намери някой да ти прочете на глас Първата поправка на Конституцията на Съединените щати, проклет глупак такъв!“.

Добре де, Американският съюз за граждански свободи или някой като тях ще излезе на сцената, както винаги. Ще обяснят какво пише в Конституцията и за кого се отнася.

Те ще спечелят.

Ще има и милиони, объркани и покрусени от правната победа, които смятат, че някои неща никога не бива да бъдат изричани – особено по отношение на религията.

Тези хора са на грешното място по грешното време.

Ехааа.

Защо за американските граждани е толкова обичайно да демонстрират пренебрежение към Първата поправка? Веднъж го обсъждах по време на кампания за набиране на средства за Американския съюз за граждански свободи в Сандс Пойнт, Ню Йорк, в края на Лонг Айлънд, на 16 септември 1979 година. По една случайност се оказа, че къщата, в която говорих, се смятала за първообраз на дома на Гетсби от романа на Ф. Скот Фицджералд „Великият Гетсби“. Нямах причини да се усъмня в това твърдение.

В тази обстановка казах следното:

„Няма да говоря конкретно за изхвърлянето на моята книга „Кланица 5“ от библиотеката в училището „Айлънд Трийс“. Имам конфликт на интереси. Все пак аз съм автор на книгата, така че защо да не твърдя, че не е толкова отвратителна, колкото казват от училищното настоятелство?“

Вместо това ще говоря за Тома Аквински. Ще споделя с вас смътните си спомени за онова, което беше казал за йерархията на законите на тази планета, която по онова време била плоска. Най-висшият закон, казва той, е Божественият закон, законът на

Бог. Под него е природният закон, който вероятно включва гръмотевичните бури, правото ни да защитаваме децата си от зловредни идеи и прочее.
А най-нисшият закон е човешкият закон.